השאלה הסעודית: לתמוך בברית הגנה אמריקנית, להתנגד לגרעין

written by מאיר בן שבת | 23.09.2023

במציאות הנפיצה שלנו גדלים הסיכונים לאלימות בעזה, ביו"ש ובצפון אירועים אלה עלולים להשפיע על דעת הקהל הערבית וכל "משבר קטן" יכול להפוך למכשול במגעים לנורמליזציה

אחרי סעודיה יבואו גם הפלסטינים

written by ד"ר עדי שורץ | 23.09.2023

הסיכוי הטוב ביותר להגיע אי פעם לשלום עם הפלסטינים טמון דווקא בשיפור היחסים עם העולם הערבי, ובראש ובראשונה עם סעודיה.

ישראל-סעודיה: סיכויים גבוהים להסכם. היתרונות ברורים. המחירים עדיין לא.

written by מאיר בן שבת | 23.09.2023

הסכם בין ערב הסעודית לישראל לא רק ישנה את פני האזור אלא גם ישפיע על הסדר העולמי החדש, וחלון ההזדמנויות מוגבל ההסכם מצדיק ויתורים, אך ישראל חייבת להבטיח שהמחיר לא יהיה בלתי נסבל בהיבטי יתרונה האיכותי, הגרעין במזרח התיכון והזירה הפלסטינית

אי אפשר לעצור את הנורמליזציה עם סעודיה

written by משה גוטמן | 23.09.2023
הם ינסו לחלץ הישגים ארוכי טווח וקבועים שלא יאפשרו לישראל או לארצות הברית לחזור בהן מהם

איך יראה הסכם שלום עם בחריין?

written by אשר פרדמן | 23.09.2023
שר החוץ נמצא בביקור ראשון מסוגו בבחריין. האם יצליח לייצר מתווה לפיתוח כלכלי והזדמנות למינוף שת"פ לחברות ישראליות בבחריין?

מחבלים במכוון בשלום ישראלי-סעודי

written by דוד מ' וינברג | 23.09.2023
השמאל הקיצוני בארה"ב מעדיף לחבוט בנתניהו ולקדם מדינה פלסטינית

האם יש תמיכה בנורמליזציה עם ישראל בעולם הערבי?

written by אופיר גנדלמן | 23.09.2023
מכון מחקר באמירויות קיים לאחרונה, כמדי שנה, סקר הבוחן את עמדותיו של הדור הצעיר במדינות ערב. בסקר השתתפו 3600 צעירים וצעירות בני 18-24 מ-18 מדינות ערביות, והם נשאלו

בו על עמדותיהם בשלל סוגיות גיאו-פוליטיות, כמו "לאיזו מדינה יש את ההשפעה הרבה ביותר באיזור?", "האם את/ה תומך/ת בהישארות ארה"ב באיזור?", "האם את/ה מעדיף/ה את ארה"ב או את רוסיה כבעלת ברית של מדינתך" ועוד.

אולם, השאלה המעניינת ביותר בסקר נגעה לתמיכתו של הדור הצעיר בנורמליזציה עם ישראל. זוהי שאלה טעונה במיוחד, אבל לאו דווקא מהסיבות שנראות ברורות מאליו לציבור הישראלי. המילה "נורמליזציה" בערבית, בניגוד לעברית, היא מילה איומה ונוראה בלקסיקון הפוליטי בעולם הערבי.

הפלסטינים, שעל פי תוצאות הסקר 100% מהם מתנגדים לקיום יחסים נורמליים עם ישראלים, והמדינות הערביות הקיצוניות שתמכו בהם, הפכו את המילה התמימה כביכול לנרדפת ל"בגידה חמורה במולדת". בלבנון, למשל, ישנו חוק הקובע כי כל לבנוני שידבר עם ישראלי, שלא לדבר על אינטראקציה רחבה יותר עמו, עובר עבירה פלילית חמורה ויעמוד לדין. חוק דומה קיים גם במדינות ערביות נוספות ואפילו בירדן ומצרים, שותפות ישראל הוותיקות לשלום, ההתנגדות המסורתית לקיום קשרים כלשהם עם ישראלים עודנה נפוצה מאוד בתקשורת ואצל האיגודים המקצועיים בעלי ההשפעה.

עם זאת, "הסכמי אברהם" שינו באחת את היחס לישראל בעולם הערבי כולו. המודל שהציגו האמירויות, בחריין ומרוקו ליחסים עם ישראל ניפץ לרסיסים את מודל ההתנגדות הפאן-ערבי המסורתי לנורמליזציה. במקום שלום קפוא כמו זה שקיים עם מצרים וירדן, הציעו מדינות אלה, ומיד, מודל של שת"פ הדוק וגלוי בכל התחומים: טכנולוגיה, רפואה, חקלאות, מים, אקדמיה, מחקר ופיתוח ועוד ועוד. כך, כל הדברים שהתנגדו להם בשצף קצף במצרים ובירדן במשך עשרות שנים, הפכו באחת לכמעט תחרות בין מדינות "הסכמי אברהם" על מי מהדקת יותר את קשריה עם ישראל.

ואכן, במדינות האיזור האחרות ראו כיצד הנורמליזציה הפכה ממילת גנאי ליעד, וההשפעה של התפתחות זו על דעת הקהל באה לידי ביטוי בסקר. כך, 75% מבני הדור הצעיר באמירויות תומכים בנורמליזציה עם ישראל, 50% במרוקו ושיעור עצום, חסר תקדים ומפתיע של 73% מבני הדור הצעיר במצרים תומכים בכך גם הם. כל מי שעוקב אחר היחס לישראל במצרים בעשרות השנים האחרונות משפשף את עיניו בתדהמה.

וזה לא נגמר שם: באלג'יריה, הידועה בעוינותה לישראל, תומכים 31% מהצעירים בנורמליזציה, בעומאן 39%, בסוריה 19% ובתוניסיה 13%. אלה אולי שיעורים נמוכים, אבל היה ניתן לצפות שהם יהיו קרובים יותר לאפס.

אם כן, מגמות עומק באיזור משתנות לנגד עינינו. המודל שמתוות מדינות "הסכמי אברהם" ביחס לישראל, הדוגל בשת"פ גלוי, רחב ועמוק עמה, הצליח להשפיע גם על חלק מהמדינות שהתנגדו לכך עד היום, וזאת מפני שהן ראו את היתרונות הכלכליים הברורים והמהירים שגלומים בכך.

הפלסטינים מצידם ממשיכים להתנגד לכך באופן נרחב משום שהסכסוך הנצחי עבורם עם ישראל הוא בעיניהם חלק בלתי נפרד מזהותם הלאומית. דבר זה לא צפוי להשתנות בעתיד הנראה לעין.

על מערכת ההסברה הישראלית בערבית, שמפגינה זה שנים יכולות גבוהות ביותר להשפיע על דעת הקהל הערבית גם בסוגיות טעונות, להקדיש מאמץ מתמשך לסוגית הנורמליזציה. זאת, הן במטרה לעקר את משמעותה השלילית שעוד נותרה במרבית מדינות ערב, והן על מנת להציג את מודל היחסים עם מדינות "הסכמי אברהם" ואת תוצאות הסקר במצרים כדוגמה לשינוי ולאפשרות לייצר עתיד טוב יותר עבור בני הדור הצעיר, שמשקלם בהרכב האוכלוסיה במדינות אלה עצום.

לפלסטינים, ששיעור סירובם לקיים נורמליזציה עם ישראל עומד כאמור על 100% חרף יתרונותיה הברורים מבחינתם, לא נותר אלא לצפות מהצד בעיניים כלות ולראות כיצד שיעור הולך וגדל בדעת הקהל במדינות ערביות רבות משאיר מאחוריו את אובססיית העויינות והשנאה כלפי ישראל ומאמץ מודל של יחסים נורמליים, מסחר והפקת תועלת מיכולותיה הטכנולוגיות המתקדמות.

- פורסם לראשונה ב"מעריב"

נורמליזציה עם סעודיה? לא בכל מחיר

written by מאיר בן שבת | 23.09.2023

"כאשר האש בוערת בחצר האחורית שלכם, קשה, אם לא בלתי אפשרי, לקדם הסכמי נורמליזציה נוספים, לרבות עם סעודיה", זהו המסר שוושינגטון העבירה לבכירים ישראלים, כך לפי דבריו של אנתוני בלינקן. בכנס המועצה ליחסי חוץ (CFR) בארצות הברית, תיאר מזכיר המדינה האמריקני את הניסיון לקדם נורמליזציה ישראלית-סעודית כ"מאתגר להפליא" וככזה שיש לו "סיכוי אמיתי".
אין להמעיט בהשפעה שיש למציאות הביטחונית ביו"ש על המגעים להרחבת הנורמליזציה. הרגישות לעמדות הציבור גבוהה. מנהיגים, ברוב המדינות, נמנעים מלצעוד בכיוון מנוגד לדעת הקהל. התמונות המגיעות מיו"ש אינן מוסיפות אהדה לישראל, בלשון המעטה. הן מספקות תחמושת לתעמולה של גורמים אסלאמיסטיים, ארגונים פרו-פלשתיניים וכן של גופים אחרים העוינים את ישראל. כאשר הסנטימנט ברחוב שלילי ביחס לישראל, כולם נאלצים להוריד פרופיל עד יעבור זעם.
ואולם, נדמה שבלינקן מנצל את להיטותה של ישראל לנורמליזציה עם סעודיה כמנוף לחץ עליה

בסוגיה הפלשתינית. עוד לפני ההסלמה בזירת יו"ש, מאז עלייתו של ממשל ביידן לא נרשמו הישגים משמעותיים בתחום הנורמליזציה. בוושינגטון אמנם שידרו רצון גלוי להמשיך בתנופת ההסכמים, אך התוצאות היו דלות.
מעגל המדינות השותפות להסכמים לא התרחב, ההתקדמות ביחסים הייתה בעיקר בערוצים הבילטראליים שנסללו בתקופת הממשל הקודם, ומלבד "פסגת הנגב", שחשיבותה העיקרית הייתה בעצם קיומה, לא נרשמו יוזמות ופרויקטים אזרחיים משמעותיים בשותפות רחבה של מדינות ההסכם.
ההסכם לכינון היחסים עם סודאן לא הושלם ועתידו לוט בעננת מלחמת האזרחים שבינתיים הספיקה להתלהט שם. אפילו עם מרוקו, שהיחסים עמה התהדקו והתרחבו, לא חל השדרוג המדיני המיוחל לדרג של שגרירויות ולא התקיימו פגישות ישראליות רשמיות עם המלך.
האמת ניתנה להיאמר: ביחס לנורמליזציה, התנהלותה של ישראל אמנם מהווה שיקול בעמדת בית המלוכה בריאד, אך משקלו אינו מכריע. הממשל האמריקני ומדיניותו באזור תרמו הרבה יותר למציאות שנוצרה. היחלשותה של ארה"ב והתנהלותה במזרח התיכון, הן אשר דחקו את סעודיה לזרועות הממשל בסין ובפועל (גם אם ללא כוונה) החלישו את מומנטום ההתקרבות לישראל.
נורמליזציה ביחסי ישראל-סעודיה היא כיום אינטרס מובהק של וושינגטון והמערב ולא רק של ירושלים וריאד. היא תרחיק את סעודיה מהציר הסיני-איראני-רוסי המתחזק ותעניק לארה"ב נקודות שהיא זקוקה להן בתחרות על הסדר העולמי החדש. טמון בה פוטנציאל להפוך את סעודיה למרכז לוגיסטי בינלאומי שיקשר בין אירופה, אפריקה ואסיה ויחולל מהפכה בסחר העולמי.
מבחינתה של ישראל, נורמליזציה עם ערב הסעודית היא יעד חשוב להשגה, אך לא בכל מחיר. ויתורים בסוגיות איראן, פשרות ביחס לתפוצה גרעינית במזרח התיכון וויתורים בעלי משמעות ביטחונית בזירה הפלשתינית הם מחירים גבוהים מדי, גם בתמורה להישג כה משמעותי.
הכותב הוא ראש מכון משגב לביטחון לאומי ואסטרטגיה ציונית בירושלים. כיהן כראש המל"ל בין השנים 2017-2021. קודם לכן נמנה על צמרת השב"כ ובין השאר פיקד על המרחב הדרומי ועל האגף הארצי לסיכול טרור וריגול.

- פורסם לראשונה ב"ישראל היום"

האם יש סיכוי לחתום על נורמליזציה עם

סעודיה?

written by מאיר בן שבת | 23.09.2023
חידוש היחסים בין סעודיה לאיראן הוא לפני הכל ביטוי לחוסר האמון של בית המלוכה הסעודי בממשל ביידן, אך זהו גם פרק נוסף בתחרות בין המעצמות על הסדר העולמי החדש.

בהתנהלותה ההססנית, חסרת החזון וההשראה, ויתרה ארה"ב על מעמדה ובמידה מסוימת דחפה במו ידיה את הסעודים להקיש על דלתו של המשטר בטהראן ולהגיע עימו להבנות בחסות בייג'ינג. זאת, תוך שהיא מותירה ללא מענה את האיום המתפתח מצד איראן ובעת שזו האחרונה מגבירה את מעורבותה באספקת מל"טים מתאבדים למלחמה באוקראינה ומתעצמת צבאית גם במטוסים מתקדמים.

כל זה קורה פחות משנה לאחר שאיחוד האמירויות החזירה את שגרירה לאיראן והעלתה את דרג היחסים עימה ובשעה שגם בחריין (לפי דיווחים לא רשמיים) מקיימת מגעים במגמה דומה.

סין מזהה היטב את ההזדמנות למלא את החלל שנוצר עם התכווצות טביעת הרגל האמריקנית באזור ומרחיבה את השפעתה מֵעֵבֶר לתחומי העניין המסורתיים שלה סחר והשקעות. זאת, בד בבד עם התייצבותה לצד רוסיה וכשזו האחרונה פועלת בקדחתנות לגיבוש ציר מדינות נגדי לארה"ב ולמערב.

התחזקותה של איראן והיחלשות השפעתה של ארה"ב, אינן בשורות טובות לישראל. מכל מקום אין בהן כדי לגרום לשינוי בעמדתה כלפי הגרעין האיראני או במאמציה לבלימת התבססותה של איראן בסוריה. טוב יעשו גורמי המודיעין בישראל, אם יפעלו מתוך הנחה שמדינות נוספות באזור יבקשו עתה להשיג נשק גרעיני לצורך שימור מאזן הכוחות מול איראן.

ובאשר לנורמליזציה: במציאות החדשה יהיה קשה יותר לקדם יחסים עם סעודיה, אך אין להרפות במאמצים לכך. יהיה קשה יותר גם להרחיב ולהעמיק את הסכמי אברהם. נכון יהיה להפנות לכך מאמצים באופן יזום ולא להניח כי קיומם כבר הובטח.

ההנהגה באיראן לא הייתה יכולה לקוות לתקופה נוחה יותר מזו הנוכחית, כדי לאפשר לה להמשיך לרוץ לעבר יעדיה, בלי הפרעות וללא מחירים. בזמן שבוושינגטון טרודים בענייני הפנים של ארה"ב, במלחמה באוקראינה ובמתיחות עם סין, ובשעה שענייני הפנים של ישראל דחקו אל מחוץ לסדר היום את שאר הנושאים, איראן מעמיקה את קשריה עם רוסיה וסין, וחשה כי השגת גרעין צבאי, היא עניין שכיום תלוי בה. רק בה. חולשתן של ארה"ב והמערב שאפשרה את התחזקותה של איראן, היא זו שגם דחקה את יריבותיה, לעבר נתיב חידוש היחסים עמה. תרמה לכך גם הגישה הטהרנית מצד ממשל ביידן כלפי סעודיה ומדינות המפרץ.

ההסכם בין איראן לסעודיה נוגע לא רק במישור המדיני, אלא גם ביחסים הכלכליים

והביטחוניים. הוא קורא לבניית מסגרות לקידום שותפויות בתחומים הללו, ומפקיד בידי סין את הפיקוח על כך. שר האוצר הסעודי צוטט בעיתונות הערבית כמי שהגיב בחיוב לאפשרות שסעודיה תשקיע כלכלית באיראן אם הדברים יתנהלו כמוסכם.

"קץ ההגמוניה האמריקנית באזור", הגדיר יועצו הצבאי של חמינאי את ההתפתחות הזו. דוברים אחרים ברכו על כך שסין תוכל כעת להיפתח למדינות ערב ולעולם האיסלאמי, גם דרך שערי סעודיה ואיראן.

אין להתייחס בביטול לתחזיות אלה. ארה"ב תתקשה לדרוש מבעלי בריתה הערבים להיפרד מסין ולהתאחד מאחוריה כדי להיאבק באיראן. עם זאת, גם אין לראותן כחזון נבואי. שורש העוינות בין סעודיה לאיראן נעוץ בדת ובהבדלים האתניים, ואלה לא ייעלמו מכוחו של הסכם כזה או אחר.

המדיניות האמריקנית ביחס לאיראן מעולם לא נראתה חיוורת ואָנֵמִית כמו בתקופה זו. הנשיא ביידן ואנשיו אמנם הכריזו על מחויבותם למנוע גרעין צבאי מאיראן, אך הם אינם מציגים תוכנית פעולה ולא מפגינים צעדים המכוונים להשגת יעד זה.

ביידן שידר כי "הסכם הגרעין עם איראן מת", אבל העובדה שטרם הכריז על כך באופן רשמי וגם לא על האמצעים שיבואו במקום, מותירה מקום למחשבה כי וושינגטון לא לגמרי זנחה את הרעיון לחזור ל־JCPOA.

ארה"ב לא הצליחה לרתום את אירופה לצעדים ממשיים נגד איראן. אפילו ההחלטה להוסיף את משמרות המהפכה לרשימת אירגוני הטרור, נתקבלה כהחלטה בלתי מחייבת. על השפעתה אפשר ללמוד מתגובתו של מפקד המשמרות, שהצהיר: "איראן מעולם לא חששה מאיומים כאלה. ככל שהאויבים שלנו נותנים לנו עילה לפעול, אנחנו פועלים בצורה חריפה יותר".

גם תומכיה המושבעים של הגישה הדיפלומטית בבית הלבן, יתקשו כיום להתכחש לכישלון שהיא נחלה מול טהראן ולמחירים הגבוהים שארה"ב משלמת בגינה. בעוד ארה"ב וישראל נתפסות כמפסידות הגדולות מהמהלך, סין מקבלת בסיפוק מאופק את הכתרתה כמנצחת ושמה פניה לעבר זירת ההשפעה הבאה: מלחמת רוסיה־אוקראינה. הודעת הקרמלין סיפקה מיסגור כשהגדירה את כל זאת כחלק מיצירתו של "סדר עולמי חדש, רב קוטבי, הוגן ודמוקרטי יותר".

אם הדבר טרם נעשה, יש לדון עם ארה"ב בדחיפות בשורה של צעדים המתבקשים כלקח מהתפתחות זו. באשר לגרעין האיראני טוב עשתה ישראל כשהבהירה את מדיניותה ללא תלות בהתפתחות כזו או אחרת. הצהרתו של נשיא סין בדבר תמיכתו בחידוש המו"מ על הסכם הגרעין, מעלה את האפשרות שעניין ההסכם ישוב ויעלה על סדר היום, באופן פומבי או במגעים חשאיים. מצידה של ישראל, נכון להמשיך לדחוק בארה"ב להכריז רשמית על "מותו" של הסכם הגרעין, ולהציב איום צבאי על איראן.

בנוסף, יש לשים לב וקשב רב (גם מצד הבית הלבן) לשמירה על הסכמי אברהם, ולהבטחת מעמדן של ארה"ב וישראל באזור, לרבות תמיכה במצרים, השלמת ההסכמים עם סודאן, הכרה בריבונות מרוקו בסהרה המערבית ורתימת מדינות נוספות לנורמליזציה. באשר למאמצים מול סעודיה אין לגנוז, בשום אופן, את הנסיונות לנורמליזציה: ראשית, משום שייתכן כי דווקא עכשיו צעד כזה ייתפס בסעודיה כפיזור נכון של הסיכונים וכצעד מאזן מול ארה"ב וישראל; ושנית נכון לשמר את הקשרים שנוצרו ולהיערך להזדמנויות שיצופו בהמשך הדרך.

מעל לכל, הצורך בפניות ובהשקעת קשב מצד הדרג המדיני לסוגיות המדיניות והביטחוניות, כמו גם בהתייצבות מלוכדת מול האתגרים, מחייב הגעה להסכמות, שיביאו להרגעת הרוחות בבית. זו המשימה הלאומית הראשונה בחשיבותה כעת.

- המאמר פורסם לראשונה ב"גלובס" בתאריך 24.03.2023